

Sara Lidman: A Mattes tjurskalla

Talare

Sara Lidman
Författare

Datum

21 februari 1992

Plats

Jörn

Omständigheter

Hållet vid solidaritetsmöte i Jörn 21/2 1992.

Manuskript från Sara Lidman-arkivet i Umeå, renskrivet och ändrat i enlighet med författarens eget korrektur av Svenska tals redaktör.

1 Kamrater! Jörsare! Världsmedborgare!

tack för att jag fick komma hit till denna viktiga manifestation för bygden och för världen.

5

Men jag måste börja med den här väskan som ni säkert tror är sameslöjd – att nån av våra släktingar av Mattessläktet som ännu bor kvar i fjällvärlden har sytt den. Den ser nästan ut som om hon rivit ut ett stycke av ett norrskens-drapeci så våldsamt är det i färgen. Men den här väskan är tillverkad av en stam i Sydafrika
10 och jag fick den av Nadine Gordimer i december – just för färgens skull och som tack för ett samiskt band hon fått en gång i Missenträsk. Hur mönster och färgsättningar kan vara så lika hos folk som aldrig träffats.

I går var jag i Kristineberg där de har en ännu större flyktingförläggning än i
15 Jörn. Och medan vi stod där i hallen i Folkets hus var där en äldre karl som var så lik Salmon från Missenträsk som jag minns honom från 30-talet att jag glömde att det var 50 år sen han gick ur tiden. Det var näsan och hållningen och mössan och den där blicken – som bara tänkte på hästar. Så jag tilltalade honom på bondska och hann säga en massa – innan Jabar Amin som kan svenska hörde
20 oss och sa Ali här är kurd – och så ny att han inte förstår svenska – och ännu mindre Sjelletmålet. Så jag måste förklara likheten med Salmon, och det där med hästarna. Amin tolkade och Ali skrattade och sa men jag älskar också hästar – och har haft några underbara därhemma. Och vi utväxlade ett ordspråk: det västerbottniska häst och karl det är karl det som motsvaras av kurdernas: ingen
25 är karl förrän han två gånger blivit kastad från hästryggen.

Jorden är verkligen rund – all luft som finns är gemensam. Allt vatten som finns är samma vatten. Det stiger som ånga från havet och faller tillbaka som regn
30 över fasta land. Vi dricker vatten vi svettas vatten vi kastar vatten och vi blöder – i själva verket består människan till 80% av vatten. Det finns ett uråldrigt uttryck för att gå hädan, att avlida och det lyder att återställa lånet till naturen

och man kan säga att människan lånar vatten av världshavet varje dag och stund
35 och också oupphörligen återställer blod svett och tårar – som sipprar ut i vattudragen som för det tillbaka till havet – där vi slutligen träffas i det stora fostervattnet. Ja där samlas vi och blandas ut med allt annat vatten som pulserat genom miljarder människoliv

40 Den mänskliga familjen kunde kallas världshavets barn – samt och synnerligen – trots att en del av oss är födda långt från kusten

Luft och vatten – vad är det mer som far jorden kring – och förenar oss?

45 Vad dricker vi på morgonen – efter det första vattenglasat? Kaffe te eller choklad? Kaffe från Brasilien te från Kina kakao från Ghana? Bönor och teblad som plockats för hand av människor vi aldrig sett. Men någon droppe svett från plockarens hand har följt med – och löser sig i vår morgondryck – för oss utgiven.

50 Vad får dom i lön som som plockar denna stimulans åt oss på andra sidan jorden?

Vi klär oss helst i bomull närmast kroppen – bomull är mera hudvänligt än
55 syntetiska material. Varifrån kommer bomullen? Från Egypten eller Mexiko? Vill vi vara riktigt fina kan vi köpa en sidenblus – från Thailand.

Sen sätter vi oss i buss eller bil – som går på olja – hämtad från Iran eller
60 Venezuela.

Vi kan inte röra oss en timme, hemma, eller ute i samhället, eller i en skoter på fjället utan att vi använder varor och tjänster som hämtats på tusen håll, all världen omkring – hit till oss.

65 Men ger vi då ingenting tillbaka?

Aja vi skickar trävaror och papper. Och framför allt teknisk utrustning – och jag blygs att säga det: *vi skickar också vapen*

70

Men det egendomliga är att dessa fjärran länder får mycket dåligt betalt för sina varor

75 medan den industrialiserade världen, dit Sverige hör, säljer sina maskiner dit mycket dyrt. Dessutom tillkommer tullar och handelshinder av olika slag som gör tredje världens fattigdom allt djupare

Men skickar vi då inte en massa bistånd till U-länderna? brukar det heta. Jo.

80 Men Världsbanken har nyligen räknat ut att tredje världen varje år går miste om hundra miljarder dollar i exportinkomster som de skulle ha – om inte I-länderna förde detta tysta handelskrig gentemot dem.

Det sammanlagda biståndet från den rika världen uppgår till ungefär 50

85 miljarder dollar. Förenklat kan man säga att för varje femtiöring man ger i gåva – tar man en krona från den s. k. mottagaren.

Om handelshindren talar man tyst – om U-hjälpen skriker man högt. Och där vill jag påstå att svenska massmedia indirekt bidrar till rasism genom att

90 undanhålla allmänheten upplysning om ekonomiska sammanhang, om plundringen av dem vi tror oss hjälpa.

Det här påminner om när Sverige, eller Riks-Sverige som jag säger vissa arga dagar, tog ut timmer och malm och elkraft – dessa viktiga exportvaror – tog

95 dem nästan gratis från Norrland

och samtidigt larmade om det fattiga Norrland som ständigt måste

få underhåll från Statskassan. Ett år när LKAB gick med nån miljon i förlust –
100 och Stockholmspressen larmade: Hur länge ska Sverige orka hålla LKAB under armarna?

Naturligtvis svarade norrlänningen "när ska vårt fosterland betala sin norra halva för de exportvaror som hämtas häruppe?"

Det är precis den frågan som tredje världens folk kommer att ställa till de
högindustrialiserade länderna. "Det är inte era kasserade bomullsskjortor vi vill
ha – och inte er propaganda och inte era vapen som narrar oss att kriga mot
110 varandra

det är betalt för den nya bomullen, för kryddorna och riset – det är hederlig
ersättning vi vill ha så att vi kan utveckla våra länder!

115 Det finns dom som menar att rasism skulle vara ett allmänmänskligt gissel och
ingenting att göra åt. Men vi som sett barn tillsammans vet ju att de stojar och
leker och bråkar och skrattar utan tänka på hud och hårfärg. Och de lär sig
varandras språk lika enkelt och självklart som modersmålet.

120 Det som kan uppstå i olyckliga fall är en herrefolkskänsla hos några som inte har
glädje i gemenskap men som upplever triumf i att sätta sig på andra.

De senaste decennierna har många nordbor haft tillfälle att resa till Afrika på
semester – och har blivit uppassade som herrskap

125

De har kunnat känna igen sina föräldrar i fattiga småbrukare. Och de har gripits
av hunger och törst efter rättvisa sedan de ätit och druckit lite för mycket

Åter andra har rest ut som experter till uppbyggnaden av kraftverk eller vägar

130 De har fått ofantliga löner och en tillvaro som om de vore världens herrar En del
har insett att detta överklassliv i en fattig omgivning är dåligt.

Andra kan plötsligt vänja sig vid skillnaden och säga att här *är* man ju någon – i
det där folkhemmet Sverige behandlades man bara som en annan agust

135

men till slut: är det inte gott nog att vara just en agust eller lotta i ett folkhem
som ömmar för alla? Hela jorden borde vara ett folkhem i ordets bästa
bemärkelse

140 Som medborgare i Sverige ska vi inte fara som överklass till tredje världen

och samtidigt vara snåla och ogina mot flyktingar och invandrare här.

145 Till min glädje har jag intrycket att Norrland spontant ser flyktingen som medmänniska och broder – bara en sån sak som att Jörnsborna startade kurser i persiska för att lättare kunna tilltala flyktingar på deras modersmål tycker jag var en underbar sak – jag vet inte om någon annan ort i Sverige gjort detsamma.

150 Kanske beror det på de väldiga vidderna häruppe – som gör varenda människa till ett undantag och ett underverk. Att den gamla hälsningen finns där: *Att du då lev! I som håll a tro att du var dö! men o ändå se roligt att fa sej de ... Wå fa I bju oppa?*

155 Jag vet också att många västerbottningar vill upplåta bönhusen till gudstjänstlokaler åt flyktingar med koptisk, buddistisk eller muslimsk bekännelse. Kan vi tänka oss en bättre fromhet än den som visar aktning för gästens erfarenhet av det heliga!

160 Smärtan att leva i landsflykt är oerhörd Saknaden efter familj, klimat, språk , maträtter, sånger, danser, riter och sedvänjor – smått och stort som tillsammans utgör hembygdens liv – fosterlandet – det oköpeliga. Drömmen att en gång få återvända till födelseorten finns hos varje människa.

165 Vår medkänsla kan vissa dagar – som när attentat begåtts slå över i vanmäktig skam: hur kan detta ske i vårt fredliga land.

Och vi läser här och där: man skäms över att vara svensk! eller jag skäms över Sverige! Men detta är en felaktig inställning. Man kan vara upprörd över regeringen vissa tider och kritisera dum myndighetsutövning – och man bli utom sig när vettvillingar diskriminerar medmänniskor i vårt land. Men att säga att man skäms över Sverige det är som att ge bort Sverige och dess flagga till nynazister och säga att det är dom som representerar vårt land.

175 Vi ska göra samma ansträngningar för att spåra de rasister som skjutit flyktingar som dem som skjutit en svensk polis

180 och attentatsmännen ska straffas enligt svensk lag.

Men låt oss aldrig säga: jag skäms över att vara svensk.

185 Bara om vi är stolta över Sverige kan vi arbeta på dess ständiga förbättring. Bara om vi älskar Sverige kan vi i grunden förstå flyktingarnas kärlek till sitt eget land – och sorg över att ha tvingats lämna det. Av kärlek till vårt eget land kan vi vara öppna för det som flyktingen har att berätta – förstå vad han sörjer och vad som gläder honom.

190

Då kan vi också inse hur oändligt mycket mer vi har som förenar oss än som skiljer oss.

Till sist ett ord ur Samuels bok som anknyter till vårt ursprung och vårt
195 gemensamma öde:

det står: "Vi måste ju alla dö

och är då som vatten

200

som spills på jorden

vilket inte kan samlas upp igen."

205 Så låt oss leva och hälsa varandra som syskon och världshavets barn –

den korta tid vi vandra här: Lev!

210 **Taggar**
1990-tal, 1992, Kvinna

URI
<https://www.svenskatal.se/tale/sara-lidman-a-mattes-tjurskalla>

215

220